

Genovefa Barkovska

“Terra Mariana” atkārtotās izdošanas priekšvēsture

1991.gadā Daugavpils Pedagoģiskajā institūtā (kopš 2001.gada — Daugavpils Universitāte) tika nodibināts Latgales Pētniecības institūts (LPI), kas turpināja trimdas latgaliešu Vācijā 1960.gadā izveidotā Latgaļu Pētniecības institūta tradīcijas. Kādreizējā Latgaļu Pētniecības institūta aktīvistu Francis Teirumnīks (1910–2001, ASV), Alberts Spoģis (1924, Vācija), Anna Dimante (1908–2002, ASV), Viktorija Mickāne (1917–1998, ASV), Janīna Bukša (1913–1997, Zviedrija) un daudzi citi bieži apciemoja Daugavpili un Rēzekni, vedot līdzī grāmatu krājumus par Latgales vēsturi, valodu un literatūru. Vēsturniekiem tie bija atklājums, ko apgūt caurām nakšņiem.

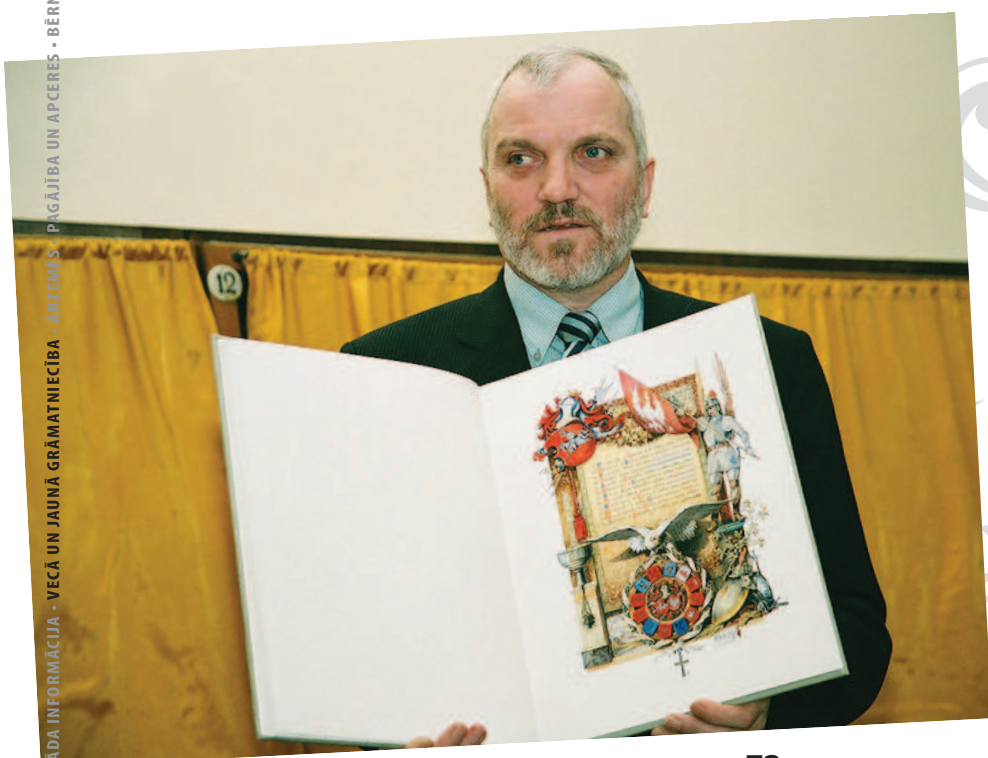
Vienā no atvestajām grāmatām — “Acta Latgalica” 1.sējuma (1965) — atradu Pētera Puduļa (1906–1993) rakstu par 19.gadsimta Latgales vēstures pētnieku Gustavu Manteifeli (1832–1916).¹ Starp daudzajām vēsturnieka un etnogrāfa publikācijām bija minēts albums

“Terra Mariana” (Marijas jeb Māras zeme), kam ievērojams zinātnieks sastādījis tekstu latīņu valodā. Albums tika izgatavots vienā eksemplārā un 1888.gadā kā Latvijas katoļu dāvana pasniegts Romas pāvestam Leonam XIII (1810–1903) viņa priesterības 50 gadu jubilejā un par godu pāvesta darbības 10 gadiem. Albuma 70 pergamenta lapās (61x45 cm) rodama bagātīga vizuāla un tekstuāla informācija par Livonijas² biskapiem, baznīcām, pilīm, slavenām dzimtām un daudz ko citu. Krāšņais albums izraisīja lielu interesi mākslas pazinēju lokā, tādēļ 1903.gadā tika pārzdots. Atšķirībā no oriģināla šis izdevums bija uz pusi mazāks, tā teksts bija vācu valodā, bet attēli — melnbalti.

Jezuītu vēstures pētnieka, mariāņu³ tēva Staņislava Škutāna (1901–1995, ASV) grāmatā “Misionaru darbeiba Latgolā” (1953)⁴ ieraudzīju attēlus no šī albuma. Uz grāmatas vāka bija Livonijas karte, kas aplūkojama arī vienā no “Terra Mariana” lappusēm.

1992.gada augustā Rēzeknē notika Pasaules latgaliešu I kongress, kurā pārstāvēju LPI. Tajā piedalījās arī liela katoļu priesteru grupa no Vatikāna, viņu skaitā — ilggadējais Vatikāna Radio raidījumu latgaliešu valodā vadītājs, mariāņu garīdznieks Staņislavs Kučinskis (1913–2008). Saņēmos un devos viņu iztaujāt par pāvestam dāvināto albumu “Terra Mariana”. S.Kučinskis apliecināja, ka pats to savām acīm skatījis un lasījis. Tas tiešām glabājas Vatikāna Apustuliskajā bibliotēkā un pieejams pētniekiem. S.Kučinskis sniedza detalizētu informāciju par albuma vizuālo veidolu un saturu. Vaicāju par tā kopijas izgatavošanas iespējām. S.Kučinskis uzsvēra, ka izdevums esot liels un smags, to varot paņemt tikai divi spēcīgi vīrieši. Būtu neiespējami albumu ievietot kādā kopēšanas ierīcē. Likās, ka ideja par albuma “atgriešanos” dzimtenē vai tā kopijas izgatavošanu ir bezcerīga. Tomēr visādam gadījumam apmainījāmies ar kontaktinformāciju.

Pēc mēneša saņēmu no Vatikāna nelielu pasta sūtījumu. Tajā bija šokolādes tāfelīte un... divas baltas plastmasas kastītes ar “Terra Mariana” diapozitīviem. Attēli

Vēsturnieks H.Soms demonstrē “Terra Mariana” attēlus

Livonijas 15.gadsimta karte

bija krāsaini, teksts — latīņu valodā. Devos pie Daugavpils Universitātes Fizikas un matemātikas fakultātes Fizikas laboratorijas vadītāja Leo Trukšāna (1939), lai aplūkotu diapozitīvus uz lielā ekrāna. Ar diapozitīviem iepazinās arī Vēstures katedras darbinieki, taču neviens neķērās klāt materiāla izpētei. Pilnīgākam ieskatam bija nepieciešams Latvijā esošais izdevums vācu valodā. Tā ieguve ir atsevišķs stāsts, vaicājams Daugavpils Universitātes profesorei Eleonorai Terēzijai Vaivodei (1944).

20.–21.gadsimta mijā, kad Daugavpils Universitāte ieguva jaunas attēlu atveides tehnoloģijas, Vēstures katedras docents Henrihs Soms (1958) uzsāka diapozitīvu digitalizāciju. Tā kā viņam radās arī profesionāla interese par vēsturisko izdevumu, sākām meklēt kontaktus ar Vatikāna Apustulisko bibliotēku, taču atbildi nesaņēmām. Nolēmu rakstīt vēstuli Romas pāvestam Jānim Pāvīlam II (1920–2005), kaut citi domāja, ka būtu pārdroši traucēt tik augstu amatpersonu ar vietēja rakstura jautājumu. Neprasot nevienam atļauju, kopā ar Poļu valodas katedras pasniedzēju Mariju Radeviču (1936) 2004.gada 25.martā uzrakstijām vēstuli pāvestam. Tajā norādījām, ka vēlamies apskatīt “Terra Mariana” un priecātos, ja pāvests to atdāvinātu Latgalei. (Tas, protams, bija neprāts — prasīt dāvanu atpakaļ!) Vēstuli parakstīju kā LPI zinātniskā sekretāre.

2004.gada 2.septembrī saņēmu zvanu no Latvijas vēstnieka pie Svētā Krēsla Alberta Sarkanā (1960). Viņš vaicāja, vai esmu rakstījusi vēstuli Romas pāvestam. Sa-traucos ne pa jokam — vai tiešām es būtu pārsteigušies? Taču zvanītāja tonis bija draudzīgs. A.Sarkanis pavēstīja, ka 12.oktobrī man jādodas uz Vatikānu, lai tiktos ar Vatikāna Apustuliskās bibliotēkas prefeku (ta-

Vatikāna Apustuliskajā bibliotēkā

gad — kardinālu) Rafaelu Farinu (*Raffaele Farina*, 1933). A.Sarkanis sagādāja aviobiļetes, rezervēja viesnīcu, sarunāja tikšanos kā Vatikāna Apustuliskajā bibliotēkā, tā Itālijas Kultūras ministrijā.

Kad ierados Vatikānā, vispirms apciemoju S.Kučinski, kas tolaik dzīvoja jezuītu aprūpes mājā Romā, netālu no Vatikāna. Aizvedu viņam Latgales lauku medu. Viņš bija priecīgs par ciemiņiem no Dzimtenes, viesmīlīgi izrādīja savu mītni un uzdāvināja grāmatas, ko drīkstēju izvēlēties no viņa bibliotēkas.

“Terra Mariana” lappuse

Visspilgtākie iespāidi bija par albumu “Terra Mariana”. Biju iedomājusies to iespāidīgāku, taču saturs bija brīnīšķīgs. Arī Vatikāna Apustuliskās bibliotēkas prefektam un māsai Klārai, kas pildīja tulka pienākumu, albums bija atklājums. Droši vien Vatikāna Apustuliskā bibliotēka glabā daudz publiski maz zināmu, vēl ne novērtētu bagātību! Jautājums par albuma atdāvināšanu šķita neiederīgs, un mēs to pat nepieminējām. Taču Itālijas kolēģi atbalstīja albuma faksimila izdošanu, un tas jau bija liels sasniegums. Zinātnisko komentāru izstrādei albuma oriģinālu Vatikāna Apustuliskā bibliotēka neizsniedza, taču piedāvāja iespēju šim nolūkam iz-

gatavot albuma diapozitīvus saskaņā ar Vatikāna Apustuliskās bibliotēkas cenrādi.

Lai nodrošinātu albuma “Terra Mariana” faksimilizdevuma un tā zinātnisko komentāru sagatavošanu, ar Latvijas Republikas Kultūras ministrijas 2004.gada 30.decembra rīkojumu Nr.184 tika izveidota projekta sagatavošanas padome, kuru vadīja Saeimas deputāte Anta Rugāte (1949).⁵ Par projekta praktisko īstenošanu tika izvirzīta Latvijas Nacionālā bibliotēka (LNB) — bibliotēkai bija jāslēdz līgums ar Vatikāna Apustulisko bibliotēku, jāvada faksimilizdevuma zinātnisko komentāru sagatavošana.

Ieskats albumā "Terra Mariana"

2007.gada 22.maijā Latvijas Ārlietu ministrs Artis Pabriks (1966) un LNB direktors Andris Vilks (1957) parakstīja līgumu ar Vatikāna Apustulisko bibliotēku par albuma "Terra Mariana" faksimila izdošanu, tulkojuma un zinātnisko komentāru poļu, vācu, angļu un latīņu valodā sagatavošanu. Albuma zinātniskie komentāri latīņu valodā sagatavojami tāpēc, ka tā ir Romas Katoļu baznīcas oficiālā valoda, kā arī Vatikāna valsts valoda.

Divu gadu laikā Modenas tipogrāfijā "Franco Cosimo Panini" tiks iespiestas 10 "Terra Mariana" pilnīgas faksimila kopijas un albuma reducētais faksimilzdevums — 1000 eksemplāri samazinātā formātā.

Albuma faksimilkopijas kopējie izdevumi bija noteikti 137 918 latu apmērā. Par projekta "Albuma "Terra Mariana" faksimilzdevuma izdošana" īstenošanai nepieciešamo finansējumu 2006.gadā tika lemts Ministru kabinetā un Saeimā, izskatot likumprojektu "Grozījumi likumā "Par valsts budžetu 2006.gadam"". Šim mērķim LNB budžetā 2006.gadam tika piešķirti 4087 lati, kas izmantoti albuma fotogrāfiju un diapozitīvu izgatavošanai un LNB speciālistu komandējuma izdevumiem uz Vatikāna Apustulisko bibliotēku. Projekta turpināšanai 2007.gadā tika piešķirti 42 168 lati, apmaksājot albuma reducētā faksimilzdevuma iespiešanu.

“Terra Mariana”
vāks un
titullapa

Projekta realizācijas gaitā notikuši vairāki albuma pētniecības un popularizēšanas pasākumi: Daugavpils Universitāte ir sagatavojusi un izdevusi bukletus “Terra Mariana, 1186–1888” latviešu, vācu un poļu valodā; konferencēs Daugavpils Universitātē, Liepājas Universitātē un Varšavas Universitātē nolasīti referāti; publicēti zinātniski raksti⁶. Informācija par albumu ievietota arī internetā.⁷

Albuma “Terra Mariana” faksimilizdevuma 10 eksemplārus paredzēts sadalīt šādi: četri eksemplāri bibliotēkām (LNB, Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Daugavpils Universitātes bibliotēka); viens eksemplārs Rīgas Metropolijas Romas katoļu kūrījai; trīs eksemplāri valsts reprezentācijas vajadzībām (Valsts prezidenta kanceleja, Valsts kanceleja); divi autortiesību eksemplāri Vatikāna Apustuliskajai bibliotēkai.

Albuma reducēto izdevumu 1000 eksemplāru apjomā paredzēts realizēt tirdzniecībā, tādējādi atgūstot valsts budžeta daļu no kopējiem finanšu izdevumiem (~ 40 000–50 000 latu). Viena eksemplāra prognozējamā cena varētu būt 45–50 latu.⁸

Liela pateicība pienākas A.Sarkanim, kas palīdzēja sagādāt finansējumu darba izdošanai. Paldies sakāms vēsturniekam H.Somam un LNB direktoram A.Vilkam, kā arī albuma faksimilizdevuma komisijai — visiem, kas rosīgi darbojušies “Terra Mariana” atkārtotā izdevuma tapšanā!

Piebilstams, ka LPI aktivitātes līdz ar “Terra Mariana” iznākšanu nebeigsies. Tiks izdots filologa, Latgales vēsturnieka Boļeslava Brežgo (1887–1957) kopoto rakstu krājums, latviskota 1879.gadā G.Manteifeļa poļu valodā sarakstītā grāmata “Inflanty Polskie” (Poļu Inflantija)⁹, izstrādāti meti grāmatai par Dinaburgas cietokšni u.c.

¹ **Pudulis, Pēteris.** Gustava Manteifeļa darbeibas pimiņai. *Acta Latgalica*. 1.sēj. [B.v.] : Latgaļu izd., 1965. 321.–358.lpp.

² 12.gadsimta beigās un 13.gadsimta sākumā par Livoniju tika sauktas lībiešu zemes, bet vēlāk ar to tika apzīmētas visas vācu iekarotās latgaļu, sēļu, zemgaļu, kuršu un igauņu zemes. Livonija 13.–16.gadsimtā bija tikai ģeogrāfisks jēdziens, jo tajā ietilpa vairākas valstis.

³ Mariāņi (*Congregatio Clericorum Marianorum sub tituli Immaculatae Conceptionis Beatissimae Virginis Mariae*) — poļu priesteru Staņislava Papčinska 1673.gadā dibinātais katoļu mūku ordenis (kopš 1909.gada — kongregācija) Vissvētākās Jaunavas Marijas bezvainīgās ieņemšanas godināšanai, bezgrēcīgās iedzimšanas cildināšanai, aizlūgšanai par dvēselēm šķīstīšanas ugunis un dvēseļu kopšanai. Izplatījās pārsvarā Portugālē, Polijā, Lietuvā un ASV. Latvijā mariāņu klosteris atrodas Viļānos.

⁴ **Škutāns, Staņislavs.** *Misionaru darbeiba Latgolā*. Minhene : V.Lōča izd., 1953. 79 lpp.

⁵ A.Rugātes atskats uz realizēto projektu lasāms: **Rugāte, Anta.** Kods — *Terra Mariana*. *Karogs*, Nr.9, 2008, 115.–122.lpp. ISSN 0132-6295.

⁶ **Soms, Henrihs.** Dāvana Romas pāvestam — album “Terra Mariana” (1888) : Daugavpils vēstures avots. *Humanitāro Zinātņu Vēstnesis*. Daugavpils Universitāte, Nr.5, 2004, [67.]–73.lpp. ISSN 1407-9607; **Soms, Henrihs.** Albums “Terra Mariana” (1888.g.) Latgales historiogrāfijas skatījumā. **No:** *Humanitārās fakultātes XII zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture*. Daugavpils Universitāte. 6.sēj., 2.d. Daugavpils : Saule, 2003. 45.–49.lpp. ISBN 9984-14-190-X.

⁷ **Soms, H.** Albums “Terra Mariana” (1888.g.) Latgales historiogrāfijas skatījumā [tiešsaiste]. 13.03.2003. [skatīts 2008.g. 18.dec.]. Pieejams: <http://www.historia.lv/publikacija/konf/daugp/012/2dala/soms.htm>; **Šteinerte, Inese, Sarkanis, Alberts.** Vatikānā parakstīts līgums par albuma *Terra Mariana* faksimilkopiju izdošanu [tiešsaiste]. 25.05.2007. [skatīts 2008.g. 18.dec.]. Pieejams: <http://www.catholic.lv/main.php?parent=1343>.

⁸ Sakarā ar albuma zinātnisko komentāru komisijas locekļu maiņu un finanšu problēmām ir aizkavējies zinātnisko komentāru izstrāde un latīņu teksta tulkošana latviešu valodā. Iecerēts, ka darbs pie komentāriem tiks pabeigts 2009.gada nogalē un 2010.gada otrajā pusē albuma “Terra Mariana” faksimileksemplāri ieraudzīs dienasgaismu (red. piez.).

⁹ Inflantija (poļu *Inflanty*) — nosaukums Pārdaugavas hercogistes daļai, kas pēc Altmarkas pamiera (1629) palika Polijai (t.s. Poļu Vidzeme (uz austrumiem no Aiviekstes)). Līdz 20.gadsimta sākumam par Inflantiju sauca Latgali.

¹⁰ **Manteuffel, Gustaw.** *Inflanty Polskie poprzedzone ogólnym rzutem oka na siedmowiekową przeszłość całych Inflant*. Poznań : Żupański, 1879. 166 lpp.